

ОПТИМІЗАЦІЯ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ОБ'ЄКТАХ ПЗФ ЛЮБОМЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

¹ Луцький національний технічний університет;

Анотація

Проведено аналіз екологічних проблем, що виникають в процесі рекреаційного використання об'єктів та території природно-заповідного фонду Любомльського району Волинської області. Запропоновано заходи для оптимізації рекреаційного навантаження в даних об'єктах ПЗФ.

Ключові слова: Любомльський район, рекреація, рекреаційна ємність, рекреаційне навантаження, система заходів.

Abstract

The environmental problems associated with recreational use of natural protected areas of Lyuboml district (Volyn region) are analyzed. Measures to optimize the recreational pressures in these areas are proposed.

Keywords: Luboml district, recreation, recreational capacity, recreational pressure, system of measures.

Вступ

Природно-заповідні об'єкти та території створюються для вирішення ряду екологічних проблем. У той же час екологи часто піднімають питання про супутні екологічні проблеми, які виникають у самих об'єктах природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ). Значна їх частина пов'язана з рекреаційним використанням даних ділянок. Слід зауважити, що в положеннях про створення та функціонування багатьох категорій ПЗФ (наприклад, національних парків, регіональних ландшафтних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та багатьох інших) рекреаційна і туристична діяльність визначається як одна з основоположних для даного об'єкту [1,2]. В той же час рекреаційне навантаження на заповідні території часто буває таким значним, що їх доводиться буквально «рятувати» від туристів та відпочивальників (прикладом цього на Волині є численні проблеми такого характеру у Шацькому національному природному парку, на озері Світязь).

Тому метою даної роботи є визначення перспективних напрямків рекреаційного використання об'єктів та територій природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) Любомльського району та оцінка можливості екологічно безпечної рекреаційної діяльності на території даних об'єктів.

Результати дослідження

У Любомльському районі Волинської області на даний час створені та функціонують 2 об'єкти ПЗФ державного значення та 26 об'єктів, які мають місцеве значення [2,3]. Державний статус надано заказникам «Мошне» та «Згоранські озера». Серед об'єктів місцевого значення переважають ландшафтні, лісові та ботанічні заказники і пам'ятки природи. На території району несистематично проводяться науково-дослідні експедиції з метою виявлення природних та напівприродних територій, перспективних для наступного заповідання та збереження біо- і ландшафтного різноманіття.

Через район пролягає основна траса, що веде у Шацький НПП, до озера Світязь. Багато туристів та рекреантів зупиняються по дорозі для огляду та знайомства з вищезгаданими територіями. Особливо значного рекреаційного навантаження зазнає комплекс Згоранських озер: їх розміщення прямо понад трасою Любомль – Шацьк, наявність рекреаційних зон та баз відпочинку, мальовничість – все це сприяє перерозподілу потоку рекреантів, частина з яких вибирають Згоранські озера для відпочинку замість перевантаженого влітку узбережжя Світязя.

Комплексний рекреаційний потенціал об'єктів ПЗФ Любомльського району, характер рекреаційного процесу та його екологічні наслідки на природне середовище досі вивчені

недостатньо. Дослідження цих проблем передбачає аналіз демографічної ситуації та виявлення кількості населення, яке користується та користуватиметься у майбутньому рекреаційними ресурсами; визначення реального й потенціального рекреаційного навантаження на дану територію; проведення рекреаційної оцінки; прогнозування розвитку рекреаційної діяльності на регіональному та державному рівнях.

Основні проблеми в галузі природоохоронної діяльності на території об'єктів та ділянок, що охороняються як такі, що входять до складу ПЗФ, та рекреаційної діяльності в цих об'єктах були сформульовані у працях [1,2,4]. Слід зазначити, що основні «болючі місця» рекреації у заповідних об'єктах були визначені ще понад 100 років тому назад у США, коли після створення перших в світі національних природних парків (Йосемітського та Йеллоустонського) в перші десятиліття їх існування уряду США доводилося вводити підрозділи регулярної армії для забезпечення організації охорони в даних об'єктах, а з часом було сформовано спеціалізовані загони воєнізованої охорони (так звані «рейнджери»), які діють і в наш час, а основною функцією їх є «захист туриста від небезпек парку та захист парку від небезпек від туриста».

На рис. 1 представлена схема основних видів рекреаційної діяльності у об'єктах ПЗФ Любомльського району. Слід зазначити, що схема була розроблена на основі вивчення специфіки видів рекреації в нашій області в цілому, тому вважаємо за доцільне рекомендувати її як загальну та універсальну для усіх природоохоронних об'єктів Північно-Західного Полісся України.

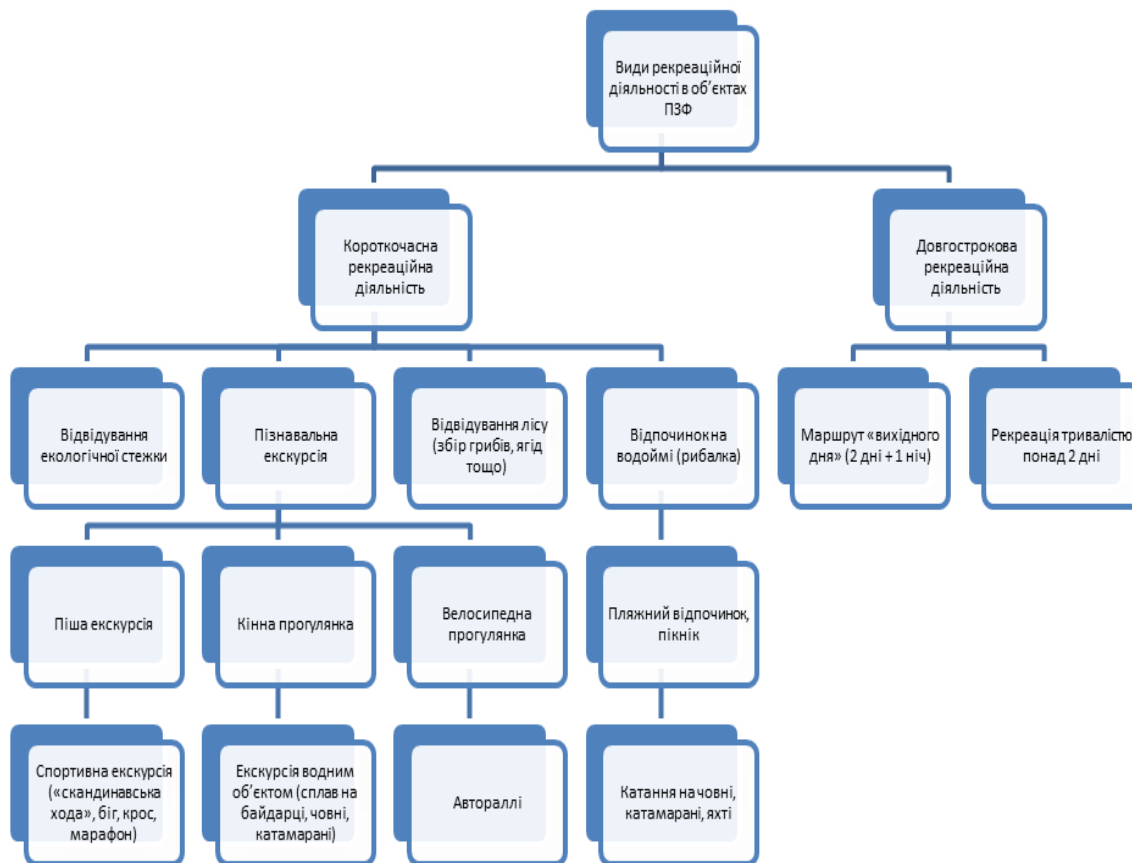

Рис. 1. Види рекреаційної діяльності в об'єктах ПЗФ (за видом та тривалістю діяльності).

Проаналізувавши основні форми рекреаційної діяльності в районі, ми визначили потенційно небезпечні наслідки провадження основних серед цих форм: екскурсій, пікніків, рибалки та автомандрівок (авторалі). Проведено узагальнення основних типових форм рекреації, що найчастіше здійснюються в об'єктах ПЗФ Любомльського району та їх негативних екологічних наслідків. Зауважимо, що увесь комплекс заходів для подолання таких наслідків умовно поділено на три великі групи:

- економічні заходи;
- організаційні заходи;

- еколого-просвітницькі заходи.

Кожна група заходів має свою специфіку, а її виділення зумовлене особливостями природоохоронного законодавства у нашій країні. Отже, зупинимося на розроблених заходах дещо детальніше.

Перш за все, група економічних заходів. Вона передбачає систему штрафів та покарань, встановлених законодавством, для запобігання порушення екологічного законодавства. Насмітив – заплати штраф. Вирвав рослину, що охороняється – аналогічно, покарання має бути фінансове. Не кажучи вже про випадки браконьєрства чи використання моторних човнів на тих же Згоранських озерах, що є недопустимим.

Рис.2. Розроблені організаційні та інфраструктурні заходи для оптимізації рекреаційної діяльності в об'єктах ПЗФ Любомльського району

Друга група заходів – організаційно-інфраструктурна. Серед запропонованих заходів – облаштування як існуючих, так і новостворених об'єктів ПЗФ інформаційними щитами, табличками, розмітка екологічних стежок, вело маршрутів тощо (рис. 2). Адже рекреанти повинні, як мінімум, знати, що вони знаходяться у заповідній зоні, і тут існують певні обмеження на види діяльності.

Але всі попередні групи заходів неможливо втілити без якісного забезпечення екологічної освіти, культури, без провадження широкої просвітницької діяльності. Саме від самосвідомості населення, як місцевих жителів, так і гостей з інших регіонів нашої країни та зарубіжжя, залежить, чи спрацюють усі встановлені запобіжні заходи для збереження унікальних куточків нашого краю. Тому дана група заходів є досить актуальна та важлива.

Висновки

Встановлено, що природно-ландшафтні особливості території Любомльського району визначають його значний рекреаційний потенціал та можливості для розширення і оптимізації мережі природоохоронних об'єктів. Помірний, м'який клімат, рівнинний рельєф, чимала кількість природних водойм (озер та річок), які оточені вічнозеленими масивами лісів та невелике техногенне навантаження – все це сприяє збереженню високої природно-ландшафтної та рекреаційно-туристичної цінності району.

На даний час, коли потреба в оздоровленні та активному відпочинку населення зростає, розширення передумов та інфраструктури для рекреаційної діяльності є необхідним як на регіональному, так і на районному рівні, оскільки це сприятиме охороні природних комплексів та зникаючих видів рослинності, птахів і тваринного світу, а також надасть можливості для створення нових осередків рекреації на Волині. Проведені на протязі 2018 – 2020 рр. дослідження дозволили виділити на території Любомльського району ряд об'єктів та ділянок, перспективних для заповідання, а саме: озеро Ягодинське (Римарське); озеро Гушанське; озеро Бабинець; урочище Дике; озерний

комплекс «Новоугрузькі озера» з прилеглими ділянками сосново-вільхового лісу та болотними масивами.

Було також виявлено ряд проблем сучасного екологічного стану об'єктів ПЗФ в районі:

- відсутність виділення в натурі меж більшості об'єктів ПЗФ місцевого значення, що часто не дозволяє забезпечити їх ефективну охорону;

- відсутність маркування місць розміщення природно-заповідних об'єктів. Як ми бачили на фото, біля ряду вікових дерев навіть немає інформаційних табличок, з 4 джерел – гідрологічних пам'яток природи в районі, облаштованим є лише джерело «Трактова криниця»;

- надмірне рекреаційне навантаження на природні комплекси ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Згоранські озера».

Розроблено ряд рекомендацій щодо оптимізації рекреаційної діяльності в об'єктах ПЗФ Любомльського району, впровадження яких дозволить вирішити ряд проблемних завдань, а саме:

- можливість покращення та надійності захисту мальовничих, мало змінених людиною природних ландшафтів Полісся;

- збереження місцезростань та осередків проживання зникаючих та малочисельних видів;

- сприятиме кращому вивченню та спостереженню за червонокнижним видовим складом, уможливить знайденню нових місцезнаходжень цих видів;

- створить можливість зменшення неорганізованого відпочинку населення, яке згубно впливає на природні геокомплекси через засмічення, недбале поводження з вогнем, шумове забруднення, нищення рослинності тощо;

- забезпечить контроль за техногенним навантаженням на ландшафтні комплекси району та за розвитком організованого відпочинку.

Організовані форми рекреаційної діяльності (пізнавальні екскурсії, організація екологічних стежок, рибальство, мисливство, створення пунктів організованого відпочинку, берегових осередків водних розваг) дозволяють суттєво зменшити стихійний негативний антропогенний вплив на природно-ландшафтні комплекси та об'єкти ПЗФ. Екологічне виховання та освіта – це наріжний камінь вирішення більшості екологічних проблем рекреації в природоохоронних територіях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрієнко Т. Л. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації / Т. Л. Андрієнко, В. А. Онищенко, М. Л. Клестов та ін. [за ред. д. б. н., проф. Т. Л. Андрієнко]. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 60 с.

2. Білявський Г.О. Проблеми формування екологічної мережі України в контексті збалансованого розвитку / Г. О. Білявський, О. В. Мудрак // Вісник Житомир. націон. аграрного університету. – 2009. – № 1. – С. 117–1291.

3. Карпюк З.К. Природно-заповідний фонд Волинської області: альбом-каталог / З.К. Карпюк, В.О. Фесюк, О.В. Антипюк. – Луцьк: 2018. – 136 с.

5. Федонюк В. В., Федонюк М. А. Аналіз можливостей використання нових рекреаційно-туристичних об'єктів Любомльського району Волинської області / В. Федонюк, М. А. Федонюк // Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів : матеріали IV Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Луцьк, 9–10 квітня 2020 р.) / за ред. Ю. М. Барського, С. О. Пугача. – Луцьк, 2020. – С. 109 – 111.

4. Фесюк В.О., Федонюк М. А., Федонюк В.В., Мороз І.А. Екологічна мережа України: сучасний стан та перспективи розвитку // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. - № 2 (Випуск 32). Серія: Географія – Тернопіль: 2012. – С. 160 - 164.

Федонюк Віталіна Володимирівна – канд. геогр. наук, доцент кафедри екології та агрономії, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: ecolutsk@gmail.com

Іванців Василь Володимирович – канд. іст. наук, доцент, завідувач кафедри екології та агрономії, Луцький національний технічний університет, Луцьк,

Федонюк Микола Ананійович – канд. геогр. наук, доцент кафедри екології та агрономії, Луцький національний технічний університет, Луцьк.

Fedoniuk Vitalina V. – PhD (Geography), Assistant Professor of Department of Ecology and Agronomy, Lutsk National Technical University, Lutsk.

Ivantsiv Vasyl V. – PhD (History), Assistant Professor, Head of Department of Ecology and Agronomy, Lutsk National Technical University, Lutsk.

Fedoniuk Mykola A. – PhD (Geography), Assistant Professor of Department of Ecology and Agronomy, Lutsk National Technical University, Lutsk.